

Fiului meu, Bogdan

PRIMA PARTE A CONFLICTULUI MOLDO-TURC (1470-1475). BĂTĂLIA DE LA PODUL ÎNALT DIN 1475

VIOREL ȚIBULEAC

- 1. Reinterpretarea istoriei este o funcție a nevoilor prezentului;*
- 2. Reinterpretarea istoriei este o funcție a efectelor evenimentelor trecutului, efecte ivite în prezent.*

(ADAM SCHAFF, "ISTORIE ȘI ADEVĂR")

Introducere

Puține din evenimentele trecutului, apreciate ca fapte istorice, se petrec având ca martori naratorii lor. Mai exact, atât cât cuprinde o viață de om. Celelalte fapte istorice sunt preluate din urmele lăsate de acestea în conștiința popoarelor - povestiri, legende, mituri, etc. sau din moștenirea materială: înscrisuri, relicve, obiecte, construcții. Înțelegerea fenomenelor și a faptelor istorice este condiționată, pe de o parte, de accesul subiectului la aceste urme, categorisite drept indicii, iar - pe de altă parte - de predispoziția profesională a acestuia de a le sesiza sensurile și conexiunile. Rezultatul acestui demers cognitiv va fi, la rândul său, influențat de scopul propus al demersului inițiat, de raportul dintre subiectul cunoscător și obiectul studiului, ajungându-se invariabil la întrebarea lui Adam Schaff: "De ce se schimbă continuu concepția asupra procesului istoric, de ce istoricii rescriu mereu altfel istoria ?!"

Parafrazându-l respectuos pe cuviosul ieromonah Agapit Popovici, declar chiar de la început că nu am intenția de a scrie o nouă istorie, nu am nici competența profesională și nici tupeul atâtor obraznici care-și prezintă ineptiile drept adevăruri imuabile ale istoriei. Nici nu încerc să răspund la întrebări care mă depășesc catastrofal.ⁱⁱ Vreau doar să prezint o etapă de cotitură a istoriei noastre văzută nu prin ochii cercetătorului, ci prin ochii cercetașului. Adică, cine ar mai fi și așa?! Păi, ar fi un cetățean căruia munca dură de culegere de informații, timp de 30 de ani, i-a creat deprinderea de a sta cu un ochi pe teren, cu unul pe hartă, cu un ochi pe adversar și cu unul pe subordonați; adică, mai pe scurt, pentru a nu se face de râs - profesional - și de plâns - personal - a trebuit să stea permanent cu ochii în patru. Această muncă mi-a creat posibilitatea găsirii indicilor de descoperire a inamicului și a interpretării lor. În cazul de față, mi-a dat posibilitatea găsirii acestor semne (indicii) în documentele epocii și ale perioadelor următoare, în studierea hărților topografice și cele ale zonei geografice și tradițional-istorice a Vasluiului, precum și posibilitatea interpretării lor în limitele unor situații similare, ceva mai bine cunoscute, petrecute în vremuri succesive și având valoare de reguli sau legi ale istoriei.

Iată de ce am ales această perioadă de maximă înflorire economică și tărie militară, reprezentată de începutul conflictului deschis cu turcii, conflict ce a avut ca moment culminant al unei primei etape bătălia de la Podul Înalt. Puțin forțat, dar

elocvent, Dimitrie Cantemir afirma: "Din vremea când oștile turcești s-au ivit pe malurile Dunării și până în vremea lui Ștefan cel Mare, moldovenii și-au apărat vitejește slobozenia și nu s-au lăsat înșelați nici de lingușeli, nici de mari făgăduieli și nici de pilda vecinilor lor, a valahilor, ca să-și vâre grumajii în jug strain."ⁱⁱⁱ

Consider că nu este suficient să-l numim "cel Mare" pe eroul acelor vremi pentru a-i desemna exhaustiv calitățile. Descrierea personalității sale se reduce, de regulă, la variațiuni stereotipe ale temei: "ctitor de biserici, meșter la războaie, mic de stat și mare de mânie" Aceste lucruri, într-un fel, le-au făcut și alții, fără a avea aura unică a geniului care a înfruntat și a înfrânt marile puteri contemporane ale vremii. Lucrarea nu cuprinde noutăți, ci lucruri cunoscute, dar neluate în seamă și prin care voi încerca să relievez măreția celui pe care, cu atâta fariseism, îl comemorăm în acest an.

Prin urmare, sursele din care mi-am cules informațiile sunt următoarele:

- Prima categorie de informații sunt cele oferite în mod neinterpretabil de cronicarul direct al epocii, Grigore Ureche;
- A doua categorie de informații sunt datele neinterpretabile ale celorlalți cronicari ai evului mediu românesc: Miron Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir etc.;
- A treia categorie de informații am obținut-o din analiza comparată a altor documente (interne și externe) din opera marilor istorici;

Ultima categorie de informații am obținut-o din studiul hărților terenului și a tradițiilor istorice ale zonei Vasluiului - lucru pe care, cu regret, nu l-a făcut nimeni în mod serios.

CAP I – Situația politico-militară a Moldovei la începutul conflictului cu turcii

I.A. SITUAȚIA INTERNĂ

Martor al înlăturării sângeroase a părintelui său, cunoscător al istoriei luptelor dinastice ale înaintașilor săi, pribeag la curțile lui Vlad Țepeș și Iancu de Hunedoara, Ștefan a realizat de la început următoarele:

- rolul nefast al anarhiei feudale asupra puterii statului;
- necesitatea unei domnii ferme care să se bucure de un sprijin social larg;
- implacabila ciocnire cu puterea turcească aflată în plină expansiune.

În acest sens putem interpreta măsurile luate la urcarea pe tron și în perioada imediat

următoare. Iată câteva dintre ele:

- a) - *Reorganizarea conducerii oștirii*: "Deciia Ștefan vodă gătindu-să de mai marii lucruri să facă, nu cerca să așeze țara, ci de războiu să gătiia, că au împărțitu oștii sale steaguri și au pus hotnogi și căpitani, carile toate cu noroc i-au venit."^{iv} Acest act a însemnat, fără îndoială, înlăturarea comandanților militari aparținând familiilor boierești ostile sau nesigure prin activitatea anterioară. Acordarea steagurilor reprezenta actul

militar religios în timpul căruia luptătorii și comandanții lor jurau credință noului domn;

b) - *Preocuparea înlăturării pretendenților la tron* - plasați în apropierea granițelor, cu prioritate a lui Petru Aron, căpetenie subînțeleasă a oricăror grupuri de nemulțumiți interni;

c) *Întărirea sistemului de cetăți*, plasate unor oameni de încredere, sub directul control al domnului, precum și recuperarea cetăților din centura exterioară: Hotinul (în 1464), Chilia (în 1465), Crăciuna (în 1475);

d) - *Supravegherea și descurajarea mișcărilor grupărilor boierești care* - în virtutea unor privilegii speciale, decurgând din perioada formării specifice a statului moldovean^v și a statutului de monarhie ereditar-eligibilă - avea un rol major în conducerea statului; în acest sens se înscrie executarea grupului de boieri de la Suceava sau de la Vaslui. Înlăturarea boierilor îndoielnici era urmată de ridicarea de boieri noi din rândul boierimii mărunte. Acestora li se atribuiau, conform rangului, averile boierilor uciși sau fugari, slăbind astfel baza economică a opoziției. Totodată, are loc o ridicare a rudelor apropiate, în special a rudelor materne, munteni fără legături tradiționale în Moldova și care erau împrăștiți cu precădere în zona de sud a Țării de Sus, unde vor forma o zonă sigură de sprijin Isaia, Șendrea, Petru Iachinovici, Vlaicu, Duma. Putem, astfel, concluziona că, la începutul conflictului cu turcii, Ștefan era "bine înfipt în sa, ținând ferm hăturile conducerii"^{vi}

I.B SITUAȚIA EXTERNĂ

I.B1 - Relațiile cu Polonia

La urcarea pe tron, relațiile cu Polonia erau încurcate și încordate. În Polonia se afla adăpostit Petru Aron și partida boierilor susținători. Polonia deținea din 1454 cetatea Hotinului. Presiunea exercitată de moldoveni a condus la îmbunătățirea treptată a relațiilor care, începând cu tratatul de la Overchelăuți din 1459, au cunoscut o ascendență permanentă, culminând cu trimiterea documentului omagial din 2 martie 1462. Trenarea depunerii omagiului personal, act care consfințea legal tratatul de vasalitate, a limitat interesul practic al regelui polon în ajutorarea Moldovei.

Pentru a nu-l îndepărta pe primejdiosul moldovean, el a intervenit în medierea conflictului cu Matei Corvin, a poruncit nobilului polon Buczacki (o fi rudă cu Buczacki, participant la bătălia de la Crasna sau e același cu Buczacki la care a făcut apel Petru Aron?) să pregătească o intervenție la nevoie, în sprijinul lui Ștefan.

Cert este faptul că în bătălia de la Podul Înalt, contingentul polon originar din Podolia a fost condus de un Buczacki. Sigur este și faptul că, neavând supunerea legală a lui Ștefan și având tătării într-o coastă, iar pe cavalerii teutoni în cealaltă coastă, regele polon a evitat angajarea decisivă în conflictul cu turcii, constituind însă, la acea dată, o zonă de siguranță.

I.B2 - Relațiile cu Ungaria

Au cunoscut o evoluție la fel de spectaculoasă, mergând de la conflictul armat până la angajarea negocierilor de alianță. Urmărirea cronologiei evenimentelor va reliefa clar evoluția sus amintită. Astfel, în 1459, Ștefan susține pe Frederic al III-lea de Habsburg pentru obținerea coroanei Ungariei, iar, în 1460, Petru Aron, îngrădit de tratatul moldo-polon, găsește adăpost la Sebastian Rogozi, probabil în secuime, zonă atacată în 1461 de către moldoveni. În 1462, Ștefan atacă Chilia cedată de Petru sin Ștefan sin Alexandru vodă lui Iancu de Hunedoara. În același an, Matei Corvin îl cheamă pe Petru Aron la Buda, recunoscându-l astfel drept pretendent oficial la tronul Moldovei. În 1465, Ștefan atacă din nou și reușește cucerirea Chilieii.

În prima parte a anului 1467, Ștefan sprijină nemulțumiții, apoi răsculații din Transilvania. După înfrângerea acestora, Matei Corvin atacă Moldova, dar este înfrânt categoric în bătălia de la Baia. La sfârșitul anului 1467, Ștefan atacă secuimea (sub forma unor represalii datorate adăpostirii acolo a rivalului său), atac repetat în 1468 și în 1469, când reușește capturarea și pedepsirea lui Petru Aron. După această perioadă, se remarcă o aplanare a stării conflictuale, pe de o parte datorită campaniilor maghiare din alte zone, pe de altă parte datorită intervenției regelui polon, dar și datorită medierii negustorilor și voievodului Transilvaniei (cu care Ștefan păstrase bune relații) în cadrul acestui conflict moldo-maghiar.

În 1471, Ștefan refuză, în două rânduri, cererile polone de ajutor armat împotriva maghiarilor, pentru ca în 1473 el să întărească privilegiile negustorilor brașoveni și să intre în tratative cu Matei Corvin. În 1474, regele maghiar cere lui Mihai Francosy să pregătească, la nevoie, trupe pentru sprijinirea lui Ștefan. În ianuarie 1475, o solie moldavă pleacă la Buda, înapoiindu-se cu o solie maghiară, cu care se stabilește, la Iasi, clauzele viitorului tratat dintre cele două state. Acesta se va finaliza abia în 1476, prin acordarea de către Matei Corvin lui Ștefan a cetăților Ciceul și Cetatea de Baltă. Putem concluziona că, în fața pericolului turcesc, animozitățile existente au fost dominate de interesul sprijinului reciproc, Ștefan asigurându-și liniștea la acest hotar.

I.B3 - Relațiile cu tătarii

Am exprimat bine entitatea etnică turco-mongolă care popula zona nordică a Mării Negre și nu o entitate statală, deoarece și aici situația era confuză. Nominal, teritoriul din imediata vecinătate a Moldovei aparținea Lituaniei, practic el era zona de manevră a unor formațiuni tătărești. Aceste formațiuni desprinse din Imperiul mongol al Kapceacului sau din Hoarda de Aur - erau, în principal, Hanatul Crimeii (sub dinastia Gheraizilor, din 1430) și Hanatul de la Kazan (din 1445).

Relațiile cu Moldova, dacă putem spune așa, constau în prevenirea, respingerea sau suportarea consecințelor atacurilor pustiitoare ale tătarilor. Altă formațiune cu influență în politica externă a Moldovei a fost Hoarda Oilor Albe, statul lui Uzun Hasan, rudă - prin Maria de Mangop - cu Ștefan cel Mare, în același timp

adversar redutabil, dar nenorocos, al turcilor otomani. Semnificativ este faptul că Ștefan a avut permanent sentimentul primejdiei din această direcție.

I.B4 - Relațiile cu Tara Românească

În analiza acestui domeniu, ar trebui să ținem cont de faptul că o serie de aspecte ale problemei au fost insuficient documentate, insuficient analizate în operele istorice și prezentate într-o manieră prezenteistă, determinată de nevoia permanentă a înfățișării istoriei ca principal reazem al intereselor naționale. În primul rând, nu trebuie să uităm faptul că, pe linie maternă, Ștefan era muntean. Acest lucru incumbă, în afara rudelor venite din Moldova și naturalizate aici, rude ale acestora rămase în Muntenia cu interese politice și patrimoniale diferite.

Legat de relațiile de familie, nu trebuie să uităm nici prezența la curtea lui Ștefan a soției și fiicei lui Radu cel Frumos, din 1473. Este vorba de Maria Voichița, viitoarea doamnă a Moldovei și mama moștenitorului tronului, la rândul ei având relații de rudenie în Muntenia.

În al doilea rând, să nu omitem faptul că Muntenia era tributară turcilor, stare în care se afla încă din vremea lui Mircea cel Bătrân. În virtutea acestui statut, ea era obligată să adopte o poziție ostilă Moldovei, iar faptul că, din grupul de complotiști executați la Vaslui, cel scăpat (Roman Gârbovăț) a găsit refugiu în Muntenia poate semnifica clar inițiatorul mișcării. Posibil ca grupul să fi reprezentat boierimea nemulțumită de atacarea nordului Munteniei și distrugerea Brăilei în 1470. Asta însemna direct atacarea Sublimei Porți. În conformitate cu prevederile dreptului otoman, protecția teritoriilor și statelor supuse revenea suveranului: "Paza țării islamice este datoria padișahului meu" - cita Viorel Panaite pe Bostandze Mehmed Efendi. Această obligație se extinde și asupra statelor tributare care trebuiau protejate nu numai împotriva abuzurilor comise de autoritățile și supușii musulmani, ci mai ales împotriva oricăror acțiuni ale puterilor vecine.^{vii}

Conflictul este escaladat de expediția de răspuns a lui Radu cel Frumos, terminată cu înfrângerea de la Soci. În anul 1473, are loc bătălia de la Izvorul Apei, de această dată Ștefan cucerind cetatea Dâmboviței pe 24 noiembrie. Aici capturează tezaurul domnului fugit la Giurgiu (la adăpostul turcilor) și înscăunează pe Laiotă Basarab. Însă, Laiotă nu reușește să se întărească în scaun, fiind atacat de Radu - venit cu ajutor turcesc. Lupta s-a dat în 23 decembrie, undeva la hotarul de sud al Moldovei, deoarece în 24 decembrie turcii au ajuns până la Bârlad. La 1 octombrie 1474, Ștefan atacă și cucerește Teleajenul, iar pe 5 octombrie îl înfrânge pe Basarab cel Tânăr (Țepeluș), venit cu ajutor ungar. Pe 20 octombrie îl înfrânge pe Basarab cel Bătrân (Laiotă), iar pe 29 noiembrie îl găsim în tabăra de la Vaslui. Ultimele date sunt importante, deoarece le vom analiza în cadrul studiului marșului oștirii otomane spre Vaslui.^{viii}

Politica munteană a lui Ștefan nu i-a adus avantajul scontat, ci, dimpotrivă, adăugarea unor dușmani care - după cum arăta Jan Duglosz - vorbind aceeași limbă și având aceleași obiceiuri loveau (pe moldoveni) mai rău decât turcii.

I.B5 - Relațiile cu Poarta Otomană

La venirea pe tron, Ștefan găsisse Moldova în postura de stat tributar turcilor, statut acceptat de Petru Aron încă din 1456. Așa cum arăta acesta din urmă, într-un act din 5 iulie 1456, "pentru că nu aveam nici un fel de sprijin și de ajutor din nici o parte." Situația este concluzionată elocvent și de Nicolae Iorga: "Voievodul Moldovei era amenințat de tătari, urât de unguri și părăsit de polonezi." Drept pentru care, în urma adunării de la Vaslui (din 1456), Petru Aron hotărăște trimiterea unei solii care să negocieze închinarea către turci. Răspunsul lui Mahomed al II-lea a fost: " Ai trimis pe solul acesta și boier al tău, Mihul logofat și printrînsul cuvintele domniei tale pe care le-a spus. Deci, dacă vei trimite haraciu, 2000 de zloți de aur domniei mele, în fiecare an, pacea va fi încheiată. Și pentru aceasta punem soroc peste trei luni. Dacă va sosi la împlinirea acestora, atunci pacea va fi încheiată cu domnia mea. Dar dacă nu va veni, aceasta o veți ști și voi." ^{lx} Astfel, se punea Moldova și domnul ei în postura de "harac ghiuzar", plătitor de haraci.

Acest act încheia, practic, acțiunile începute prin da'vetul (somația politică) din 5 octombrie 1455. ^x Haraciul sau djizye reprezenta, pe de o parte, răscumpărarea păcii, iar, pe de altă parte, taxa pentru folosirea teritoriului, deoarece pământul era considerat proprietatea lui Allah, a Profetului și a musulmanilor. Până în 1471 Ștefan a respectat înțelegerea cu turcii.

Analizând cele mai sus arătate, trebuie să subliniem faptul că Ștefan încalcă trei din cele patru clauze pentru care dreptul islamic al popoarelor impunea ruperea ahd'ului (jurământului de pace), recomandând grabnica pedepsire a vinovatului:

- neplata haraciului;
- relații cu dușmanii Sublimei Porți;
- atacarea teritoriilor din dar al Islam.

Aceste lucruri au grăbit intervenția Porții împotriva Moldovei. Având în vedere că plata tributului era și un mijloc pentru umilirea necredincioșilor, înainte de pornirea oștilor lui Soliman pașa, sultanul expediază somația (da'vetul) în termeni ultimativi: "De astă dată să aduci tu însuși tributul, așa cum face beyul Țării Românești." ^{xi}

Concluzionând problema relațiilor moldo-turce, subliniez evoluția conflictului astfel: relații normale pe perioada respectării clauzelor tratatului de pace și plata tributului; apoi, atacarea teritoriilor protejate de turci și respingerea tentativelor de intervenție punitivă a acestora; în final, inițierea tratatelor cu țările dușmane turcilor și refuzul plății tributului.

Ca o concluzie generală asupra întregului capitol, apreciez ca semnificative următoarele aspecte:

- perioada de început a domniei a reprezentat perioada întăririi și centralizării puterii domnești, având două coordonate esențiale: întărirea oștirii și sistemului de cetăți, precum și înlăturarea opoziției interne și a pretendenților la tron;
- asigurarea unui statut convenabil față de puterile vecine;

declanșarea conflictului cu Poarta otomană și încercarea realizării unei alianțe internaționale.

Așadar, răspunzând daevetului lui Mahomed al II-lea nu numai cu refuz, ci și prin atacarea Țării Românești, Ștefan era conștient că va declanșa reacția imediată și furibundă a acestuia.

CAP II - Războiul moldo-turc din 1474-1475

II.A. RĂZBOIUL PREVENTIV

În mod cert campania din Muntenia din 1474 s-a înscris în categoria unui astfel de război. Informat de concentrarea oștilor turcești la Sofia, Ștefan putea trage următoarele concluzii:

- din zona de concentrare era clar că nu se planifica o campanie vizând nordul Mării Negre, zona respectivă fiind prea îndepărtată de mare;

- nu viza regiunile nord-vestice ale Balcanilor, căci aveau flancul drept expus loviturilor maghiare;

- nu viza Transilvania, deoarece se știa că Dieta maghiară votase o sumă importantă pentru pregătirea anti-otomană, acțiune la care era de așteptat să se ralieze și Ștefan cel Mare, aflat din 1473 în tratative cu Matei Corvin;

- este posibil ca Ștefan să fi fost informat că la începutul lunii octombrie, data atacării Munteniei, turcii să fi terminat concentrarea forțelor și materialelor, dacă nu vor fi și început pregătirea trecerilor peste Dunăre (probabil în zona raialei Giurgiu).

Concluzionăm logic faptul că, pârjolind nordul și estul Munteniei, moldovenii lipseau turcii de baza logistică, imposibil de refăcut până în anul viitor. De asemenea, se sconta, probabil, pe explozia de mânie a bătrânului cuceritor, care se credea nu va mai aștepta condițiile favorabile ale începutului anului viitor și va ordona expediția, indiferent de condiții - fapt care s-a și întâmplat.

Pe de altă parte, campania urmărea reducerea numerică a luptătorilor ce se vor ralia turcilor. Altfel spus, "stricarea țării" în zona amintită, până la restabilirea ordinii, dând aspectul unui ținut pustiit. De ce n-am lua în considerație și posibilitatea ca războinicul domn să fi dorit punerea boierimii în fața faptului împlinit, declanșând, peste capul ei, războiul cu turcii. În acest caz, putem considera că ducerea campaniei din Muntenia s-a făcut cu oștile "în leafă" și cele de curte, o campanie de 5-6 luni: septembrie-mobilizarea, octombrie, noiembrie-campania în Muntenia, numai că decembrie, ianuarie-lupta cu turcii ar fi fost prea mult, din punct de vedere economic, pentru întreaga oștire a Moldovei. Se poate aprecia, în urma derulării evenimentelor, că obiectivele acestui război au fost îndeplinite cu succes.

II.B. RĂZBOIUL INFORMATIV

"În acest timp, se organizează un serviciu secret de informații, pentru a pregăti expediția; prin spioni s-a studiat țara vrăjmașă, configurația terenului, drumurile, trecătorile munților și apelor, fortărețele, forțele și resursele militare; au fost plătiți

trădătorii și nemulțumiții; s-au înrolat călăuze, iar agenții clandestini au fost plantați peste tot." ^{xii} Prin acest citat, Gheorghe Brătianu prezintă pregătirea informativă a expedițiilor lui Gingis-Han. Veniți în Europa, școliți pe aceleași principii, turcii le-au adăugat și experiența bizantină în domeniu. Este natural să avem convingerea că Ștefan era, la rândul său, absolvent al ambelor școli, știind la ce se poate aștepta și luându-și măsuri de contracarare adecvate. Însuși modul de purtare al băătăliilor, marșului, dispunerea unităților pe câmpul de luptă, locul și rolul căpeteniei în desfășurarea bătăliei, magistral prezentate de Neagoe Basarab în *Învățăturile* lui, vădesc aceste influențe. Putem trage concluzia că și concepția organizării muncii informative cuprindea cele două laturi:

- a) cercetarea (cercetarea strategică sau spionajul); cercetarea operativ-tactică;
- b) contrainformațiile;

a) Sursele informative în acest domeniu erau multiple:

- negustorii cu interese în Moldova;
- străinii rămași de voie - de nevoie sub stăpânirea otomană;
- coloniile italiene din nordul Mării Negre;

relațiile de familie ale domnitorului sau boierilor moldoveni din Muntenia (nu degeaba au scăpat jupânii Stan logofăt și Mircea comis din masacrul de la Soci);

- populația zonelor de margine (să nu uităm că la Movila Tecuciului a fost înștiințat de apropierea oștilor muntene de chiar starostii Crăciunei.

b) Era un serviciu îndeplinit de oamenii cei mai de încredere, în general personaje tăcute și foarte șterse social; aceștia erau ajutați în munca lor de societatea umanitară a călăilor domnești, tipi prietenoși și foarte apropiați de oameni; a doua categorie furniza primeia informații stoarse cu duhul blândeții și unelte specifice, prima furnizând secunzilor motive pentru a cere spor de muncă prelungită. Sursele informative nu s-au prea schimbat de-a lungul istoriei: soția limbută, hangîța curioasă, preotul ce avea ca alternativă a păstrării tainei spovedaniei butucul călăului sau un sejur la ocnă, orbul cu ochii-n patru, nebunul mai înțelept ca Esop, ruda neîndreptățită, megieșul invidios și tot neamul lor cel neadormit "ispoveditu-s-au la un călugăr în Galații, grec, trecând Dunărea. Și acel călugăr i-au pârât lui Duca Voda." ^{xiii}

Eficiența serviciului s-a vădit în faptul binecunoscut al descăpățănării căpoșilor la Suceava, Vaslui și aiurea, la faptul că nici Corvinul, nici Hadâmbul (se va vedea) și nici alții nu au reușit să închege grupări ostile, iar turcii au venit atîta pînă la bairamul de la Vaslui.

II.C. RĂZBOIUL PSIHOLAGIC

În 1475?! Nu-i prea pretențios zis?! Nu contează cum zicem, contează mijloacele și rezultatele. "Necredincioșii, dușmanii crucii, dușmanii creștinătății", așa erau denumiți cei împotriva cărora erau chemați să lupte. Și moldoveanul își făcea sfînta cruce convins că Hristos Împăratul este de partea sa. "Vin să ne rîbească soțiile și copiii, să ne jefuiască avutul" și moldoveanul își făcea a doua cruce, convins că fără

ghioaga lui turcii vor da iama la nohanul din zamnic. "Dăm slobozenie la un sfert, o jumătate sau cutare și cutare element din pradă să rămână celor care le-au câștigat în luptă.", iar ochii moldoveanului sclikeau de bucurie, făcându-și a treia și ultima cruce înainte de a se aburca pe cal. Ba chiar și cei lipsiți de obligații militare, dar buni de oștire, se grăbeau sub steaguri, căci și prada făcea parte din legile războiului. Cam astea erau cuvintele pe care le cuprindeau chemările la luptă. Căci dacă lui vodă i-ar fi trăsnet cuvântări aiurea, precis ar fi mers la luptă doar cu hatmanul și cumetria.

Înainte de toate era ceva deodată cu firea, mai presus de vodă, de nediscutat și neînălăturat, convingerea fiecărui om liber, din orice grup social, că face parte din "țară" iar țara era pământul în care zăceau strămoșii, pentru care luptau acum frații, verii și moșii lui. "Să nu dăm locul, că pământul acesta iaste frământat cu sângele moșilor și al strămoșilor noștri."^{xiv}

Toate acestea reprezentau psihologia pozitivă. Reversul era arătat dușmanilor. Cum altfel putem interpreta masacrarea prizonierilor la Lipiști, Vodna, Teleajen și, mai târziu, la Vaslui. În opoziție cu legile războiului din acea vreme? Din antichitate sunt cunoscute numele cailor zeului Marte: Phobos și Deimos, iar teroarea care a însoțit acțiunile hunilor, tătarilor și turcilor se corobora cu cele cunoscute de Ștefan pe viu, la curtea lui Vlad Țepeș, fără îndoială surse ale învățăturii și priceperilor acestuia.

Hărțuirea inamicului, cu rezultate cunoscute în cazul secuilor care îl adăposteau pe Petru Aron, a dus la sensibilizarea până la isterizare a oștirii lui Soliman, diminuându-i împreună cu vremea moralul până acolo încât "șoimii care zburau în lupte păreau niște găini plouate". Aceștia au cedat la prima izbitură a moldovenilor, deoarece numai panica generală poate produce o retragere atât de precipitată încât să se calce în picioare unii pe alții. Să nu uităm esențialul: cra oștirea care cucerise Constantinopolul, îngenunchiasse Balcanii, stârnea coșmaruri Europei, ghaziii care participau la djihađ fanatizați de Islam. Nu putem considera că marele sultan a cedat jocului psihologic al vicleanului moldovean, trimițând la furie oastea să lupte în condiții atât de vitrege? Poate să pară exagerat, deoarece folosim termeni actuali, dar, așa cum am început teza, nu rezultatul acțiunii contează?!

În baza celor arătate, putem considera fără rezerve că se poate discuta deslușit de un război psihologic și că acesta a fost câștigat de Ștefan. Ar fi interesant să legăm aceasta și de războiul mediatic (nu, că nu se potrivesc termenii!), dar nu vreau să fiu acuzat de căderea în protocronismul pe care-l negam.

II.D. OASTEA LUI SOLIMAN PAȘA

"Într-acea vreme, Mehmed împăratul turcescu, armându 120.000 de oastea sa și oastea tătarască să margă cu Radul vodă, au trimis asupra lui Ștefan vodă."^{xv}

Având în vedere situația din Orient - care bloca oștile Anatoliei - este de presupus că oastea turcească era mobilizată din Rumelia. Nu avem date referitoare la apartenența tătarilor convocați, respectiv dacă erau de la Crâm (la acea dată independenți) sau de pe Volga. Participarea efectivelor muntene se conforma statutului de stat tributar. Dacă la început domnii români erau chemați să participe doar la campaniile conduse

de sultan, în vremea discutată, prin abuz, au fost obligați să participe la orice campanie din zonă, pe principiul "dacă nu vei veni, eu nu mă voi lenevi să merg asupra ta".^{xvi}

II.D.1. - Oastea turcească

Voi înșira, ab initio, datele cunoscute pentru a putea, în cunoștință de cauză, să analizăm compunerea și efectivele acesteia. Nicolae Grigoraș citându-l pe Jan Dlugosz - aprecia numărul călăreților la 30. 000.^{xvii} Din cronica lui Ureche și din scrisoarea lui Ștefan de la Suceava (din 25 ianuarie 1475) aflăm că printre demnitarii turci capturați la Podul Înalt se număra și Piri beg, căpetenia ienicerilor. Tot din cronica lui Ureche aflăm că au fost capturate tunurile turcilor. Fără îndoială era vorba de artileria de câmp, transportată pe care sau pe cai, căci e greu de crezut că artileria de asediu ar fi putut fi transportată prin noroaiele Moldovei. Deci avem până în prezent ieniceri, călăreți și topcii. Din scrierile cronicarilor moldoveni aflăm că expedițiile turcești erau însoțite de efective variabile de ieniceri. Aceștia constituiau un corp de luptători de elită bine antrenați și disciplinați dotați cu armament superior, probabil inclusiv cu armamentul de foc individual, care începuse să se generalizeze. Aceștia constituiau garda personală a sultanului în campanie, erau specialiști în asedii și apărarea cetăților. Importanța efectivelor de ieniceri rezida și din faptul că, reduși la număr, erau desemnați numeric în mod separat.

"Iar vădzându ca cuprindu leșii Țara Moldovei, au orânduit pe Caazi Gherei soltan, hanul Crâmului și 2. 000 de ieniceri, către 70. 000 care avea oaste tătărăscă"^{xviii}

"Iera gata Schinderu pașa să margă cu oști asupra leșilor de toată oastea 60. 000 și 1. 000 de ieniceri ..." ^{xix} "Are scrie Hronograful, că din limbi și din iscoade ce ave leșii la turci, cum au avut sultan Osmanu 300. 000 de călări, 12. 000 de ieniceri, 80. 000 de tătari ... fără de oștile munteneshti ... " ^{xx}

Am prezentat citatele de mai sus pentru a sublinia, în afară de prezența permanentă a ienicerilor în cadrul corpurilor expediționare, faptul că numai în campaniile conduse personal de sultan participau toți cei 12. 000 de ieniceri pe care Grigore Ureche preciza că îi are oastea otomană. Faptul că Piri beg, căpetenia ienicerilor, care a fost, se pare, singurul demnitar capturat și nedecapitat la Vaslui, ulterior chiar eliberat, a fost singurul cerut nominal de sultan în 1476 arată cu claritate importanța acestora.

Analizând în continuare cifrele cunoscute să vedem ce puteau reprezenta cei 30. 000 de călăreți. În primul rând trebuie să menționăm spahiii, având în vedere conducerea expediției de Beglerbeyul Soliman, căpetenia lor. Despre aceștia, Grigore Ureche spunea "ieste și altă curte, ce se cheamă spahii, care sunt suptu beglerbey. Aceștia au cinste mare, au sate de la împărăție în loc de leafă și de aceștia nu sunt puțini, ca tot locul, cât ține împărăția plin ieste de dâșii".^{xxi}

Tot călăreți erau și achingiii (achin=incursiune), ostași așezați în zonele de graniță, trăitori din pradă la pace și război. În campanie acopereau flancurile dispozitivelor de marș, cercetau teritoriul, capturau prizonieri și provizii, păzeau

convoaiele și punctele obligate de trecere, mai rar putând fi folosiți în acțiuni de front, datorită lipsei pregătirii adecvate. Având în vedere faptul că linia Dunării, datorită ralierii muntenilor și prezenței oștirii în campanie, era sigură, putem aprecia că achingii din Dobrogea și nordul Balcanilor vor fi furnizat efectivele acestui gen de trupe.

Totalizând aceste genuri de arme putem considera că nucleul de bază al oștirii turcești se cifra la aproximativ 40. 000 de oameni. Diferența a format-o oastea în plată, adunată din toată zona Balcanilor: turci, bulgari, sârbi etc., ^{xxii} fără îndoială de o scăzută calitate militară. Subliniez ultima mențiune, deoarece o voi folosi mai târziu în analiza raportului de forță.

II.D.2. - Oastea tătarască

Oaste de călăreți, evitând atacul cetăților și a zonelor greu accesibile, redutabilă în atacuri în câmp deschis, în jefuirea și pârjolirea teritoriului ocupat. Erau folosiți în acțiuni de hărțuire pe direcții independente sau pe flancurile oștirii turcești. La data în cauză, fiind încă independenți față de Poarta Otomană, apariția lor pe câmpul de luptă s-ar fi justificat doar pentru jaf. Lipsa consemnărilor privind prezența pe câmpul de luptă s-ar putea justifica astfel:

au fost loviți și nimiciți la hotarele Moldovei; efectul distructiv de mari proporții ale atacurilor lor se va vedea în anul următor, când Ștefan a preferat să-i neutralizeze pe aceștia, fapt care a ușurat trecerea turcilor peste Dunăre;

- au asigurat trecerea oștirilor turcești în zona Galați-Oblucița;

- au fost în număr mic, acționând în cadrul aripii drepte turcești;

nu au intrat în acțiune datorită timpului nefavorabil atacului lor: "nărocul tătarilor că nu puteau trece apa, că nu-i ținea gheața, nici puteau trece prin apă". ^{xxiii}

Deci tragem concluzia că nu posedau mijloace genistice și personal calificat pentru realizării trecerilor peste apele importante, iar condițiile de iarnă (precizate în cronica lui Neculce) nu permiteau trecerea înot. Altă posibilitate ar fi fost participarea la expediție a tătarilor dobrogeni ca achingii, cei de la Crâm nefiind încă supuși turcilor.

II.D.3. - Oastea munteană

Nici acesteia nu-i este semnalată prezența operativă pe câmpul de luptă. O sumară analiză ar arăta următoarele:

- În ultimii patru ani a purtat o serie de bătălii, toate pierdute, în fiecare caz cu multe pierderi omenești: "Soci, Vodița, București, bătălii sub comanda lui Radu cel Frumos, Basarab cel Bătrân, Basarab cel Tânăr;

- Perindarea în același an 1474 a trei domni în Muntenia sugerează trei grupări boierești, învinșii părăsind pentru siguranță țara sau retrăgându-se în zone ferite; ei se sustrăgeau astfel efortului general;

În cadrul expediției din 1474-1475, muntenii vor fi îndeplinit următoarele misiuni:

asigurarea logistică a trupelor în campanie, rol în general jucat de țările mici pe teritoriul cărora aliații mai puternici desfășurau acțiuni de luptă: "Și au trimis solie la Ștefan vodă ... și să-i găteze stetie de hrană de oaste" ^{xxiv}

"Viindu la Hotin împărăția, n-au aflatu nimic grijit, nici poduri, nici conace... s-a scârbit pe Alexandru vodă așea de rău cât numai că nu-l omorâră" ^{xxv} "Și au orânduit pre moldoveni și pre munteni să meargă înainte pe Prut, să fie strajă și să strângă oștirii zaherea" ^{xxvi}

- construirea și asigurarea trecerilor peste râuri, în special peste Siret; fără îndoială că, în campania din noiembrie 1474, moldovenii în retragere au distrus tot ce putea fi folosit pentru construirea trecerilor peste ape;

- strângerea mijloacelor de hrană din zonele nelovite de război, transportul lor și a celor venite de peste Dunăre spre eșalonul de luptă; îndeplinirea misiunilor de călăuze, tâlmaci, cercetași etc.;

Cea mai importantă misiune a fost aceea de rezervă strategică, dispusă în zona Ploiești-Buzău, pentru a preveni un atac din Transilvania pe direcția văilor Prahovei, Buzăului, Oituzului, așa cum era de așteptat și prezentat ca justificare în 1476 de către ungurii care și-au reținut ajutoarele de frica unei intervenții din sud a lui Laiotă Basarab. Această ultimă afirmație justifică și apariția unei oștiri muntenești la Râmnic, la numai trei zile de la bătălia de la Podul Înalt. Tot acest lucru ar justifica efectivele care au luptat cu șanse egale împotriva a aproximativ jumătate din oastea moldovenească.

II.E. ITINERARIUL DE MARȘ AL OȘTIRII TURCEȘTI

Citându-l pe Ion Ursu, Nicolae Grigoraș afirma că în cursul lunii septembrie oastea turcă s-a concentrat la Sofia. Fără îndoială se referă la efectivele retrase de la Skodra și cele mobilizate din vestul și sudul Balcanilor. Efectivele din Dobrogea și estul actualei Bulgarii s-au concentrat undeva în această zonă, nejustificându-se nici deplasarea la Sofia, nici ocolul prin zona Vidin sau, mai probabil, zona Giurguiului, acolo unde efectivul garnizoanei cu muncitori adunați din Muntenia și Bulgaria au amenajat trecerea peste Dunare.

Deci Sofia, septembrie, an 1474. Până la Vaslui sunt aproximativ 600 de kilometri, dacă acceptăm că traseul drumurilor actuale, în mare măsură, este același de mii de ani. Poate ne este greu să credem că sub asfaltul actual, purtător al cailor turbați ai erei benzinei, se afla praful stârnit de copitele cailor hunilor, tătarilor, turcilor. Din punct de vedere operativ, marșul a cuprins trei etape :

- Etapa balcanică din interiorul "dar al Islam" - în care deplasarea s-a făcut în coloane de unități cu siguranța asigurată de trupele și cetățile din zone;

Etapa munteană începută după trecerea Dunării ("apa de ghazii") - marca trecerea în "dar al Kefere" sau "dar al Dhijhad", etapă în care ciocnirea cu elementele înaintate ale dușmanului erau posibile; siguranța marșului era făcută în comun de trupele turcești și muntene.

- Trecerea Siretului marca intrarea în "dar al Harb", iar dispozitivul de marș era un dispozitiv premergător de luptă, cu posibilitatea desfășurării rapide a

elementelor de luptă, precum și cu manevrarea fluentă a mijloacelor logistice. Și aici vom cita un exemplu privind marșul oștilor lui Gingis-han, ale cărui principii militare le moșteneau turcii: "Armata în campanie este precedată de grupuri de cercetași la două zile de marș. Ordinea de luptă comporta posturi înaintate, apoi o avangardă de cavalerie ușoară. De fiecare parte și în spatele avangărzii sunt eşalonate cele două aripi...; în sfârșit, în centru, între cele două aripi și în spate, corpul principal își alinia rândurile strânse ale cavaleriei grele".^{xxvii}

În cazul nostru, având în vedere compunerea de luptă, modificările ce apar în structura corpului principal se referă la apariția pedestrimii și a artileriei. Aceasta se deplasa pe direcția principală, folosind drumurile și lucrările existente reamenajate genistic. În compunerea sa intrau, deci, elita oștirii ienicerii, comandamentul, pedestrima și cavaleria corpului principal - chiar și mijloacele logistice. În stânga și în dreapta, la distanță de 2-6 km. pe crestele dealurilor sau la poalele versanților care mărgineau valea Bârladului, se deplasau cele două aripi. Este posibil ca trecerea în acest dispozitiv să se fi făcut pe un aliniament la nord de Bârlad. Argumentez afirmația și prin următoarele: retragerea unei părți a oștirii turcești s-a făcut pe direcția Vaslui - Bârlad - Tecuci - Ionășești. Altă parte a turcilor s-a retras pe direcția Vaslui - Galați, iar altă parte s-a retras pe direcția Podul Înalt - masivul împădurit din sudul acestuia - valea Similei:

"Dacă i-au bătut... și i-au gonit pe turci până i-au trecut Siretiul la Ionășești..."^{xxviii}

"Ajunși la Dunăre, au fost uciși de urmăritori și mulți s-au înecat în apele adânci ale fluviului"^{xxix}

"Au fost uciși de români sau s-au înecat în Dunăre".

Dacă i-au bătut pe turcii ce de la Podu Înaltu au luat-o pen păduri și-au ieșit unde porcede apa Smilei în ținutul Tutovei."

Prin aceste citate, dorim să arătăm că turcii s-au retras pe direcțiile pe care au înaintat. Găsește cineva un motiv pentru care o unitate fugind în panica de pe câmpul de luptă să se deplaseze pe altă direcție decât cea cunoscută, adică cea pe care a venit?! La data bătăliei, Bârladul se vărsa în Dunăre, undeva în apropierea Galațiului: "la năruiturile cetății de la Galați din sus, unde cade Bârladul în Dunăre".^{xxx} E greu de crezut că, retrăgându-se în contact cu inamicul, turcii ar fi stat să facă poduri pentru a se uni cu corpul principal. Să nu uităm că practica turcilor în campanii era de a marca itinerariile trupelor lor: "...cum vedem și acum pre împărații turcești și pre vezirii lor, pe unde mergu cu oștile, fac movile pre sleavul oștilor și pentru vestea și îndireptarea celor care vin, ori oșteni, ori olăcari, ori niguțători pre urma după oști".^{xxxi}

Argumentele prezentate susțin următoarele:

- turcii au pătrus în Moldova prin două zone: zona Ionășeștilor și zona Galațiului;
- coloana pătrunsă pe la Galați s-a deplasat ca aripă dreaptă a dispozitivului turcesc pe partea estică a văii Bârladului; faptul că pe partea vestică a văii Bârladului s-au deplasat două coloane s-a văzut din citatele enumerate.

Prin urmare, putem concluziona că aripa stângă s-a deplasat până la Bârlad în capul coloanei; de la nord de Bârlad, ea s-a deplasat pe direcția valea Smilei, dealul Cerușa, dealul Horăiața, dealul Tunsăști, dealul Piscul Berzei, dealul Porcului (cunoscut în zonă ca drumul turcilor), dealul Paiului (cota 246,9), dealul

Ghiorghitoaiei; în același timp, coloana forțelor principale (centrul dispozitivului) s-a deplasat pe drumul existent pe direcția Ionășești-Tecuci-Bârlad-Podul Înalt. În fine, aripa dreaptă formată din forțele venite din Dobrogea s-a deplasat pe direcția Galați-Murgeni-Zorleni, de aici luând în compunere forțele și mijloacele de întărire și continuându-și deplasarea pe direcția Bârlad-Crasna-Vaslui, urmând drumul de costișă de pe versantul estic al văii Bârladului.

II.E.1. - Calculul timpului

Și aici trebuie să adunăm și să comparăm indiciile disparate ale diferitelor scrieri direct sau indirect legate de problema noastră. Deși exprimat în unități de măsură diverse, raportul dintre timp și distanță (ritmul de marș) se va vedea destul de uniform la aducerea la un numitor comun, respectiv km/h din actualitate.

"Și l-au aflat pe acel om în sus, pre apa Vasluietului, cale de patru ceasuri"^{xxxii}
Deci Vaslui, movila lui Purcel, aproximativ 24 de km., rezultând ritmul de marș 6 km/h. Ca om care am marșăluit mii de km. după regulamentele armatei române contemporane vă garantez că este egal cu ritmul actual de marș. Justificarea documentară o fac mai jos, iar pe cea logică în continuare. Deplasările călare, în afara condițiilor de luptă, se făceau la pas. Umblau în galop olăcarii, fugarii și ibovnicii prinși de zori prin iatacuri străine.

"Dece, cum au purces Nicolae vodă din Galații s-au și ridicat toată țărănimea Țării de Gios cu jalba asupra zloțașilor în Tecuci, în Bârlad, în Schinteia...pe la toate conacile...."^{xxxiii}

"Și întâi Timuș cu tabăra căzăcească și al doilea conac au stat la Podu Înaltu pre Bârlad."^{xxxiv}

"Baiazid însuși, stăpânul turcilor, se afla cu armata foarte mare la Adrianopol, de unde în cinci zile putea ajunge cu ușurință la Dunăre."^{xxxv}

"Provincia mea, Țara Românească, nu e mai departe de scaunul tiranului, care se numește Constantinopole, decât cale de cinci zile."^{xxxvi}

Având etalonul actual putem aprecia că o zi de marș al unei coloane mixte era de aproximativ 40 km., deoarece nici Baiazid, nici Vodă Neculaiu, nici Timuș nu mergeau numai cu călăreți sau numai cu pedestri. În baza aproximativelor etaloane acceptate ar rezulta, contabiliceste, că distanța Sofia-Vaslui (600 km.) ar necesita 15 zile de marș. Timpul total, considerând luna septembrie necesară mobilizării forțelor și mijloacelor, ar totaliza aproximativ 100 de zile. Să încercăm să le deslușim, deoarece nu cred că ar fi îndrăznit Hadâmbul să risipească în van pilaful sultanului. Adunând timpul necesar unor acțiuni specifice luăm în calcul:

- cele 5 zile minime necesare deplasării de la Sofia la Dunăre (de pe același aliniament cu Adrianopolul citat);
- minim 7 zile necesare amenajării unui pod și trecerii trupelor;
- 5 zile necesare marșului prin Muntenia;
- cel puțin 15 zile necesare construirii unui pod peste Siret (cu materiale aduse de la Dunăre) și trecerii trupelor, deoarece forțarea din mișcare a Siretului în condiții de

iarnă ploioasă nu era posibilă;"Venia apele Siretiului mare, pentru care au căutat oștilor câteva zile a face zăbava, până a se face pod peste vase."^{xxxvii}

Un total aproximativ relevă un număr de 30 de zile. Marșul până la Vaslui (pe care-l vom analiza separat) a durat, după Nicolae Grigoraș^{xxxviii}, din decembrie până pe 10 ianuarie 1475, adică 40 de zile. Cele treizeci de zile neîncadrate vor fi fost folosite pentru asigurarea unei administrații cât de cât coerente într-o țară în care am arătat că fîințau cel puțin trei grupări politice și realizarea unei baze de aprovizionare viabile pentru trupele în campanie.

Deși distanța Siret-Vaslui este de aproximativ 110 km., timpul astronomic de 40 de zile este exagerat, căci ar însemna mai puțin de 3 km. pe zi. Nici cel mai nebun comandant nu ar concepe asemenea deplasări. Singura concluzie care se poate trage, în afara faptului că drumurile noroioase ridicau greutăți imense, este organizarea unor marșuri de scurtă distanță, cu instalarea de tabere în zone natural protejate pentru perioade de odihnă mai lungi. Acest lucru asigura, pe de o parte, cercetarea temeinică a terenului, iar - pe de altă parte - menținea oștirea la capacitate ridicată de luptă. De asemenea, se asigura sosirea ritmică a convoaielor cu mijloace strict necesare într-un teritoriu pârjolit și pustiit. La acest capitol mai rămâne de analizat opțiunea turcilor de a înainta pe valea Bârladului. Din studiul hărții și cel al cronicarilor rezultă următoarele direcții de deplasare spre centrul și nordul Moldovei: văile Siretului, Bârladului și Prutului. Un alt aspect este acela că invazia cu scop punitiv viza, natural, capitala țării, spre care drumul cel mai scurt era pe valea Siretului. Este indiscutabil faptul că în momentul trecerii Siretului, turcii aveau o direcție stabilită deja. Nici terenul, nici timpul, nici situația operativă nu permiteau manevre de schimbare a direcției fără eforturi incalculabile. Elementele ce vor fi stat la baza hotărârii sunt multiple și diverse.

Este posibil ca turcii să fi cunoscut din vreme, prin acțiunea informativă proprie sau atrași de vicleanul moldovean, dispunerea forțelor Moldovei. Știind că va fi atacat, este posibil ca Ștefan să-și fi ales reședința de iarnă la Iași și Vaslui, poziții protejate natural. Așa s-ar justifica prezența la Iași, după bătlăliile de la începutul anului 1475, a solilor maghiari.

O altă posibilitate ar fi fost teama turcilor de a fi loviți în flanc de oștile maghiare. O situație inversă o vom găsi în 1476, când voievodul Transilvaniei își va justifica tăragănarea intervenției în Moldova de teama unui atac din flanc a oștilor muntene prin pasul Oituz.^{xxxix}

La fel de probabil este faptul că turcii să se fi bazat pe existența vreunui complot în rândul boierimii Țării de Jos. Dimitrie Cantemir descrie josenii ca fiind locuitorii cei mai războinici, dar și cei mai imprevizibili și gata de răscoală ai Moldovei.^{xl}

Măsurile adoptate ar justifica pe deplin acestea. Pe de o parte, concentrarea oștirii în inima Țării de Jos descuraja orice mișcare centrifugă. Pe de altă parte, invazia turcească dădea o lovitură economică grea acestora, punându-i în situația de a-l sprijini din interes. În același timp, se protejau interesele patrimoniale ale domnului și ale grupării muntene aflate în sudul Țării de Sus. În lipsa acestor elemente (și poate a multor altora), turcii ar fi atacat, așa cum vom vedea în 1476, pe valea Siretului, spre

Suceava. Varianta alegerii acestei direcții pentru favorizarea joncțiunii operative cu efectivele tătarăști a fost analizată deja.

II.E.2. - Compunerea oștirii moldovene. Încercarea de realizare a unui raport de forțe.

II.E.2.a. Nucleul oștirii lui Ștefan era alcătuit din oastea de țară organizată și dotată conform concepției vremii privind ducerea războiului. Nu mă opresc asupra analizei acesteia în detaliu, deoarece ar depăși de multe ori volumul întregii lucrări prezente. În prea multe lucrări s-au resimțit, pe problemă, păreri dătătoare de apă la moară suficientilor rău grăitori. Conform estimării lui Jan Dlugosz, citat de Nicolae Grigoras^{xli}, aceasta se cifra la 40.000 de oameni. Categorisirea luptătorilor ca fiind "țărani" se referea, fără îndoială, la faptul că erau locuitori ai satelor. În fapt, grosul armatei moldovene o formau răzeșii, a căror pregătire militară, făcută în paralel cu muncile cotidiene și înrădăcinată prin secole de slujba militară, este indiscutabilă. Sunt "țărani" care au înfrânt teutonii în zale, pan Jane !

II.E.2.b. Contingentul secuiesc a fost estimat la 5. 000 de luptători. Posibil să fi făcut parte din efectivele poruncite de Matei Corvin în 1474 pentru a fi gata să intervină în sprijinul lui Ștefan. Trebuie să înțelegem că, fără a fi spectaculos numeric, ajutorul îi era valoros, căci secuii, locuitorii teritoriului de graniță, erau buni luptători, bine instruiți și înarmați.

II.E.2.c. O altă componentă a efectivelor luptătoare o constituie cei 2000 de cavaleri polonezi. Comandați de un Buczacky, ei erau originari din Podolia. Probabil că majoritatea vor fi fost ortodocși, fapt ce i-ar fi oferit scuze duplicitarului rege polon în cazul succesului turcilor, afirmând o inițiativă independentă, zonală. De fapt, cam așa s-ar justifica și modestia efectivelor maghiare, poate doar pentru a descărca puțin sumele pe care Papa le trimitea lui Matei Corvin ca sprijin pentru războiul cu turcii. Cert este că 2. 000 de cavaleri în zale ar echivala cu două brigăzi de tancuri actuale. Iată cum descrie Miron Costin o astfel de oaste: "Acel fel de oaste, precum s-a dzis, este tot în heru, numai ochii și vergile gurii să văd...iar în fruntea cailor pun câte o tablă de heru și mulți și la piepturile cailor pentru fereala de glonțuri. Nici hiece calu încălica husarii, ci tot cai mari groși...Sulițele lor sunt de câte opt coți de lungi...ca un zidu stau la război."^{xlii} Astfel de oștire, așa cum arăta plastic un scriitor: "apărându-se doar cu lăncile ar fi oprit orice șarjă, ori șarjând ar fi spart orice linie de cavalerie." Mai precizăm faptul că, fiind temeiul inițial al domniei, iar domnia fiind sub semnul războiului, oștirea era dotată cu divers armament de foc individual sau de câmp, era compusă cu precădere din călăreți bine instruiți, cu arme și cai de bună calitate.

La un calcul sumar aş reduce raportul valoric al efectivelor de la 2,5-3 la 1 până la 1,5-2 la 1, raport absolut, dar și relativ. Dacă, moral, avântul ghaziilor turci purtători ai Islamului pe tărâmurile străine ar egala dârzenia moldovenilor apărându-și țara, din celelate puncte de vedere moldovenii au fost net superiori. Dar peste acestea

s-a adăugat geniul adevărat al voievodului. Retrăgându-și oștirea pe aliniamente succesive, pandând și lovind permanent oastea dușmană, aștepta clipa prielnică înclăștării finale. Aceasta s-a ivit la Podul Înalt, în momentul în care vremea prielnică completa valoarea oștirii și avantajele uriașe ale terenului. Afirm cu tărie că Ștefan a procedat așa și nu a stat la Vaslui să aștepte turcii săpând șanțuri. Nu putea ști că pe 10 ianuarie, ziua binecuvântată de Dumnezeu, oastea turcească va ajunge în locul în care cele trei coloane atacate separat nu ar fi putut reacționa ca un organism unitar din cauza mlaștinilor, iar negura ar fi zădărnicit atât de eficient cercetarea tactică turcească. La ce bun să-ți mai trimiți călăreții în ceață, atâta vreme cât, de când au călcat pe pământul Moldovei, toți cei ce dispăreau din ochii oștirii dispăreau și de pe fața pământului? O situație similară, ca efect cel puțin, a fost descrisă de Miron Costin în bătălia de la Cornul lui Sas: "Mergea fără nice o tocmală, fără străji a puterea hi fără limbi, să știe ce felu sau ce soma de neprieteni are unde merge... atunci au vădzut Pototchii unde au venit."^{xliii}

În cazul nostru, se va vedea diferența dintre conducerea executată de Soliman, înghesuită între ce putea face și porunca sultanului, și gândirea vie, adaptabilă situației, "meștersugul" lui Ștefan. Magnific punctează cronicarul scripirea de geniu: "...deci ajutorându puterea cea dumnezeiască, cum să vrea tocmi voia lui Dumnezeu cu cea a oamenilor, așa i-au cuprinsu pe turci negura, de nu să vedea unu cu altu."^{xliv}

Întorcând paginile cronicii până la anul 1454, vom remarca manevra similară a lui Bogdan al II-lea în războiul cu polonii care-l sprijineau pe Alexandru vodă: "Ci Bogdan vodă n-au vrut să le dea război, socotindu să-i bage la strâmtori și zăbovindui, să-i flămânzească. Așa i-au purtat din loc în loc până la apa Bârladului, iară el ținea pădurile... iară Bogdan vodă să ascuția, ca să-i poată undeva vâna...că Bogdan vodă cu oamenii săi cum era învățați ținea pădurile...ci de iznoavă să lovească pre leși că-i știa că sintu slăbiți de tot ajutorul"^{xlv} Cu siguranță Ștefan a luptat alături de tatăl său și lecția învățată a aplicat-o magistral turcilor în 1475.

II.F. BĂTĂLIA DE LA PODUL ÎNALT

II.F.1. - Câmpul de luptă

Așa cum am arătat deja, câmpul de luptă a fost ales de Ștefan, oferindu-i maximum de avantaj asupra turcilor. Trec în revistă informațiile documentare referitoare la acest aspect:

"...le-au ieșit înaintea turcilor din sus de Vaslui, la Podu Înalt ...tocmisa puțini oameni preste Lunca Bârladului împedicându-i apa și lunca ... iară dindărăt Ștefan vodă cu oastea tocmită iau lovituri ... unde nu era loc a-și tocmirea oastea, nici a să îndrepta, ci așa ei în de sine tăindu-să ... "

"...ei de la Podu Înaltu au luat pen păduri ș-au ieșit unde purcede apa Smilii ... "

"...în acea groapă s-au înglodat caii multor mii de oameni, rămânând cu ei în mlaștina morții."^{xlvii}

"Și i-au gonit încă opt mile întregi pe un noroi greu." ^{xlviii}

O parte a forțelor moldovene întărite cu cei 5. 000 de secuici a fost dispusă în apropierea confluenței pârâului Racova cu Bârladul: "Circa paludem Racowietz ie fluviu Berlad" ^{xlix}

"Iar Ștefan vodă au pornit după dâșșii cu ai săi moldoveni și cu 2. 000 oaste leșească." ^l

La data bătăliei, zona cuprinsă între 1 km sud. Mărășeni, Dealul Paiului, Desalul Munteni, valea Vasluiului până la Moara Domnească era o zonă mlăștinoasă, desecată în perioada modernă și contemporană. Vasluiul se vărsa în Bârlad, în actuala zonă a Întreprinderii de prelucrare a laptelui. Cursul râului Bârlad se sfârșea în Dunăre, în apropiere de Galați și nu în Siret (ca în prezent). Este posibil ca inundația uriașă care a schimbat cursul Bârladului și al Vasluiului în mod substanțial să fi modificat și cursul final al Racovei, existând deci posibilitatea ca vărsarea sa în Bârlad să se fi făcut spre zona de nord a actualului sat Munteni. Începând de la Crasna, cursul Bârladului se apropie de versantul estic al văii pe porțiunea sud Secuia, zona de nord Munteni, sudul dealului Morii (Vaslui), ocolește spre vest până sub dealul Ghiorghioaiei, merge paralel cu acesta până la ieșirea din pădurea Bălteni; se apropie din nou de versantul estic la Cântălărești.

Așa cum am arătat, zona estică, sudică și vestică a Vasluiului era mlăștinoasă, traversarea necesitând amenajări în genul podurilor (astăzi, cunoscutele poduri ale Bucureștilor) și având în traseul lor și ceea ce acceptăm modern ca pod, trecere peste ape. Astfel, mai sunt cunoscute în zonă podul Hușului sau podul necunoscut din "josul" Vasluiului - unde, în 1514, Bogdan al III-lea l-a înfrânt pe Trifăilă. Situată podului pomenit pe drumul principal justifică o lucrare de mai mare amploare care să-i fi adus denumirea de Podul Înalt. Apreciez că drumul principal nu trecea prin Vaslui, ci venea încă de la Bârlad pe versantul vestic al văii Bârladului, "drumul de costișă", și nu pe firul văii prin mlăștini, datorită următoarelor: drumul modern are același traseu cu drumul antic pe porțiunile Bârlad-Crasna și Vaslui spre nord; dacă drumul vechi ar fi trecut pe traseul actual între Crasna și Vaslui ar fi necesitat trei "Poduri Înalte", în loc de unul: peste Bârlad, peste Crasna, peste Vaslui.

Confirmarea faptului că Podul Înalt era plasat lângă Vaslui și nu în altă parte este făcută și de Miron Costin. Așa cum am arătat anterior, al doilea popas al oștilor lui Timuș a fost la Podul Înalt. Ar fi fost dificilă trecerea drumurilor prin Vaslui, spațiul dintre râu și curțile domnești fiind foarte mic. Rezultă clar că pe Podul Înalt drumul trecea de pe versantul vestic pe versantul estic al văii, justificând astfel și construcția ulterioară a podului de piatră de la Cântălărești.

Concluzii

Dacă bătălia s-ar fi dat pe partea estică a văii Bârladului spre a fugi prin păduri spre valea Smilei, turcii ar fi trebuit să forțeze Bârladul la cote de inundație, lucru care nu se pomeneste niciunde. Informația lui Dlugosz privind prezența secuicilor la confluența Bârladului cu Racova arată faptul că, hotărând să oprească turcii pe aliniamentul Vasluiului, Ștefan a organizat poziția defensivă în acel loc, gătit între râu și pădure, fără posibilitatea turcilor de a-l manevra, cu dublu scop: oprirea aripii drepte turcești și protejarea orașului.

Cursurile râurilor și pâraielor, prezența mlaștinii în care nici moldovenii n-au stat, nici turcii n-au trecut, oferea următoarele posibilități:

atacarea coloanei principale pe direcția dealul Ghiorghitoaiei pantele nordice ale dealului Paiului;

- atacarea coloanei aripiei stângi în curs de regrupare după trecerea Rahovei;
- oprirea coloanei aripiei drepte pe aliniamentul nord Munteni.

II.F.2. - Lupta de la Podul Înalt

II.F.2.a. Poziția moldovenilor

Față de dispozitivul premergător de luptă al turcilor cu cele trei elemente de dispozitiv, deplasându-se în coloană pe itinerarii paralele, pe distanțe de 2-6 km. și pe diferite aliniamente ale itinerariului, posibil cu coloana centrală mai avansată, moldovenii au adoptat un dispozitiv nearticulat, pe un eșalon, cu o rezervă puternică de cavalerie. Surpriza turcilor care se așteptau să atace un dispozitiv după regulile cunoscute ale războiului și, în schimb, s-au pomenit atacați din toate direcțiile, fără a vedea clar inamicul care-i ataca, trebuie să fi fost colosală.

Aripa stângă moldovenească ocupa un dispozitiv de apărare între râul Bârlad și dealul Muntenilor, cu misiunea de a respinge înaintarea aripiei drepte turcești pe direcția Vaslui și a împiedica realizarea joncțiunii cu corpul central sau introducerea în luptă pe un aliniament la nord de Vaslui. Formată din pedestrași moldoveni, întăriți cu contingentul secuiesc și un mare număr de tunuri, armata moldavă amenajează o poziție de apărare formată din șanțuri cu flancurile protejate de râul Bârlad, de coasta împădurită, precum și de artileria primită ca întărire. A rezistat cu greu atacurilor turcilor, necesitând sprijinul rezervelor comandate de domnul însuși.ⁱⁱ

Atacul acestuia combinat cu sosirea știrilor despre înfrângerea celorlate corpuri au determinat retragerea și părăsirea în fugă a câmpului de luptă. Cele opt mile de urmărire a turcilor prin noroi greu reprezintă aliniamentul Crasna-Costești aproximativ 16 km. De aici domnul a luat comanda unui corp de oaste care îngloba și contingentul polon. Centrul oștirii moldovenești format din pedestrime și cavalerie descălecată (pentru mascarea sonoră a dispozitivului) s-a dispus pe pantele nordice ale dealului Ghiorghitoaiei, lovind corpul central turcesc aflat în deplasare pe direcția dealul Paiului-Podul Înalt-dealul Bârladului. Folosind momentul de derută al turcilor creat de grupul de buciumași de pe dealul Bârladului, la care se adaugă faptul că turcii din coloană ofereau flancul, iar elementele de comandă de la beglerbey până la ultimul bulucbașa nu se aflau pe locurile din care puteau transmite poruncile spre execuție, armata moldavă a încheiat cu succes atacul.

Debandada oștirii turcești după nimicirea corpului ienicerilor este caracteristică războaielor turcilor: "Că așa lîi obiceiul; că el a vădzut când au bătut nemții pe turci la Varadin, că dupa ce au bătut nemții pe ieniceri, iară călărimea au purces a fugi care cum putea."ⁱⁱⁱ În fapt, părăsirea pedestrimii era o practică a bătăliilor Evului Mediu pe care o vom întâlni în multe bătălii pierdute:

"...îndată au plecat fuga călăreții, iar beții dărăbani, părășiți de călăreți, se buldzisă la o răpă deasupra Tauteștilor."ⁱⁱⁱⁱ

...câți au putut a să încălăra cazaci și au plecat și Timuș cu Vasile vodă fuga, lăsând toată tabăra și beții pedestrași la pieire."

Aripa dreaptă moldovenească dispusă pe valea Rahovei avea misiunea de a lovi aripa stângă turcească în lungul văii Racovei, la ieșirea acesteia din pădurile de la vest de dealul Paiului. Avea în componere cavaleria moldovenească și nucleul blindat al polonilor, fiind singura direcție pe care se putea dezvolta eficient o șarjă a cavaleriei grele. Rezerva de cavalerie sub comanda directă a domnului a ocupat poziție, probabil, pe pantele estice ale dealului Morii (la vest de Vaslui) sau pe pantele sudice ale dealului Bârladului, cu posibilitatea de a interveni pe fiecare din cele trei direcții.

Așadar, observăm geniala repartizare a forțelor și mijloacelor:

în aripa stângă, o parte a pedestrimii (inclusiv infanteria greu înarmată a secuilor) manevra pentru îndeplinirea misiunii inițiale de apărare a unei poziții; tot aici s-a folosit și artileria - care, chiar în cazul focului neochit, putea face ravagii în desimea turcilor;

în centru, pedestrima rămasă și o parte a cavaleriei descălecate care a atacat din ambuscadă nu avea nevoie de spațiu pentru șarjă;

în dreapta era cavaleria, inclusiv cavaleria grea, terenul în pantă având oarecare drenaj natural și oferind posibilitățile unei șarje eficiente;

în sfârșit, dispunerea majorității forțelor în dreapta râului arată aprecierea justă a grupării principale turcești pe acea direcție.

II.F.2.b. Desfășurarea luptei

Succesul atacului moldovenesc s-a datorat indiscutabil lovirii prin surprindere a coloanei forțelor principale. Prinși în coloană, într-o zonă improprie desfășurării frontale, cu inamic marcat printr-o diversiune credibilă (diversiune care le-a determinat o întoarcere reflexă - respectiv, expunerea flancului și a spatelui formației), atacați din spate, dar și cu o conducere paralizată momentan de lipsa informațiilor și lipsa timpului efectiv pentru transmiterea comenzilor (nu mai calculăm și lipsa timpului efectuării lor eventuale), turcii au cedat instantaneu. Practic, unitățile din spatele coloanei au aflat de atacul ghiaurilor nu pe linie de comandă, ci prin năvala puhoiului care încerca să scape de măcel. Acest lucru a mărit dezastrul, unitățile ce înaintau în formație strânsă împingând în mlaștină unitățile decimate care se retrăgeau în pripă. Așa putem explica și ne putem imagina cele spuse de Ureche: "ci ei îndesine tăindu-să"^{liv} sau afirmația din cronicile turcești: "părăsind lupta și măcelul, au fugit astfel încât nici nu s-au uitat îndărăt...ci s-au călcat în picioare unii pe alții ca niște turme de oi și nici cei viteji și bravi nu au mai putut găsi cale ca să mai lupte".^{lv}

Aripa dreaptă a moldovenilor a atacat probabil în același timp sau la scurt timp aripa stângă turcească, încolonându-se după ieșirea din pădurile de la est de dealul Paiului. Argumentez prin următoarele faptul că nucleul acestei aripi l-a constituit cavaleria grea:

- dacă s-ar fi aflat în rezervă și ar fi atacat pe aripa stângă moldovenească ar fi trebuit să treacă peste pedestrima moldovenească înclăștată cu turcii pe un front strâns ce nu

ar fi permis ferirea șarjei; în al doilea rând, ar fi avut de escaladat șanțurile moldovenilor, exercițiu greu pentru cavaleria ușoară, dar imposibil pentru cavaleria grea;

- în aripa dreaptă moldovenească, superioritatea numerică a turcilor putea fi întrecută de superioritatea în cai și armament a polonezilor;

în plus, manevra de front a cavaleriei grele de la dealul Morii la dealul Munteni - aproximativ 5 km. - ar fi necesitat un timp suficient de lung pentru ca dispozitivul moldovenesc să fie dat peste cap de turci.

Rezultă limpede că aripa dreaptă moldovenească a izbit forțele turcești în curs de regrupare, le-a pus pe fugă, cele trecute de Racova spre sud, celelalte spre pădure către valea Smilei. Cavalerii poloni au continuat șarja producând un nou impact nimicitor asupra turcilor aflați în situația descrisă anterior. Întâi prin puhoiul fugărilor care au lovit și învâlmășit coloanele, apoi tăvălugul blindat împreună cu pedestrima moldoveană au creat unanimitate în opiniile turcilor: nasul spre Mecca și viteza cât mai mare papucilor! Unitățile de cavalerie turcești, mai bine zis rămășițele acestora, s-au distanțat repede de pedestrima care a fost în totalitate nimicită sau capturată - așa cum arăta mai târziu, la altă bătălie, Miron Costin: "Nime nu s-au gândit pentru pedestrima căzăcească să iasă viu din cât rămase după fugă oștii celii călări".^{lv}

Cavaleria ușoară moldovenească a pornit în urmărirea turcilor fugiți prin păduri pe calea pe care sosiseră. Ciocnirea în aripa stângă moldovenească s-a petrecut în mod cert ulterior atacului centrului oștirii turcești, concomitent sau mai curând ulterior atacului aripii drepte. Dacă ar fi început aici lupta, zgomotul tunurilor ar fi demascat și ar fi determinat fixarea poziției inamicului, determinând reacții adecvate ale turcilor.

Faptul că Ștefan a intervenit cu rezervele semnifică idea că el a înțeles desfășurarea favorabilă a luptei în centru și pe aripa dreaptă. În caz contrar, mlaștina Vasluietului și târgul (chiar rudimentar fortificat) i-ar fi oferit timpul necesar să rezolve problemele în zona majorității forțelor turcești, chiar dacă trebuia să sacrifice aripa stângă a oștirii sale.

II.F.2.c. Lupta de urmărire

După înfrângerea forțelor principale și începerea retragerii, oastea moldovenească s-a fracționat, probabil, în patru corpuri:

rezerva de cavalerie (comandată de Șendrea, hatmanul oștirii și locțiitorul voievodului) a continuat urmărirea turcilor până la Galați; acest lucru este probat de afirmația "într-aciaa au sosit Șendrea hatmanul, cumnatul lui Ștefan Vodă, cu o samă de oști ce au fost rămasă înapoi" (față de orientarea Tecuci-Râmnic, Galațiul poate fi considerat "înapoi");

- cavaleria polonă și cea care a luptat în centru, sub comanda voievodului, a continuat urmărirea pe direcția Bârlad-Tecuci-Ionășești;

aripa dreaptă, posibil sub comanda paharnicului Costea (Coste), a urmărit turcii pe valea Smilei-valea Bârladului-Ionășești;

- pedestrima a închis câmpurile de bătălie, a adunat prizonierii, răniții, animalele și armamentul, a asigurat îngroparea turcilor uciși; moldovenii i-au dus pe ai lor să-i îngroape cum se cuvine neamurile.

Adunarea prăzilor era o activitate de mare importanță pentru învingători. Importanța ei rezida din faptul că era legiferată și în Occident și la turci, prin urmare și la moldoveni, prin cutume greu de încălcat.

Astfel, turcii - deși purtau războaiele în numele lui Allah - prevedeau clar că o cincime din pradă revenea sultanului și se considera trecerea în "dar al Islam". Împărțirea prăzilor se făcea astfel: două treimi revenea cavaleriștilor și o treime pentru pedestrași. Nu se omitea prelevarea unei părți pentru auxiliarii necombatanți care au participat la campanie. În afara prăzii, se obțineau prizonieri pentru răscumpărare și trofee etalate cu fală, uneori trimise spre mărturie domnilor vecini.

"Mai apoi întorcându-să ajutorii leșescu acasă cu multă dobândă, au trimis Ștefan vodă de i-au dus 36 de steaguri, arătând ce vitejie au făcut și i-au mulțumit de ajutoriu."^{lvii} Faptul că Ștefan a executat prizonierii turci trebuie interpretat ca o referire la prizonierii luați pe seama domniei, act care s-ar înscrie în politica de teroare pe care am amintit-o. Încercarea voievodului de a prelua ceilalți prizonieri ar fi întâmpinat opoziția hotărâtă a luptătorilor, cărora legile războiului le-ar fi dat, în acest caz, dreptul la răscumpărare din partea domnului.^{lviii}

În prima fază a bătăliei de urmărire, probabil pe distanța celor "opt mile întregi" aproximativ 16 km a fost nimicită pedestrima și zdrobită rezistența ultimelor unități de cavalerie. Turcii fugari vor fi fost hăituiți de țărani locului, așa cum am văzut la Baia^{lix} sau în alte ocazii. Cavaleria scăpată de la Vaslui, inițial pe trei, apoi pe două direcții, a evacuat Moldova sub presiunea urmăritorilor, astfel încât unii s-au înecat în Dunăre, alții au scăpat în Muntenia, fără a mai avea timp să distrugă în urma lor trecerea peste Siret. Aceasta va fi folosită de Ștefan în ultima fază a luptei, bătălia de la Râmnic. Înștiințat de apropierea oștilor muntene, Ștefan își concentrează forțele la movila cea mare a Tecuciului. Având în vedere că oastea munteană a fost estimată la 17. 000 de oameni, rezultă că Ștefan a avut cel puțin 20. 000 de ostași. Motivarea manevrei oștirii muntene se datorează încercării de a apăra trecerea peste Siret și o eventuală invazie a Munteniei de către Ștefan.

Întrebările care se ridică au din păcate răspunsurile în zona probabilului:

- de ce Ștefan a primit informația de la starostele de Crăciuna și nu de la Costea - care, acționând pe teritoriul muntean, era destul de probabil să le fi putut obține?

ce sistem informativ, eficient și rapid funcționa, având în vedere circulația informației din tabăra munteană, la sud de Râmnic, la starostii de Crăciuna, la nord de Focșani și mai departe la Ștefan, la sud de Tecuci?

- din ce motiv detașamentul care a efectuat cercetarea prin luptă a fost comandat de Șendrea și nu de Costea, recent întors de pe acele locuri?

Dar cea mai complexă problemă este hotărârea luată de Ștefan, după înfrângerea muntenilor, de anexare a ținutului Putnei, ținut care, după poziția conducătorilor ei, vădea conștiința unei apartenențe la Moldova; despre neștiuta legătură cu Episcopia Cumaniei, cu culoarul Cuman, cu Casa Regală Cumană de Panciu, cu Țara Vrancei, probabil documentele distruse de Sobietszki la Iași ne-ar fi

lămurit pe deplin. Este o întrebare care depășește posibilitățile mele și se pare curajul profesioniștilor trecuți și prezenți. Poate nu și viitori.

Așa cum mi-am propus, am prezentat o interpretare coroborată a informațiilor interne și externe, în lumina legilor politice și militare ale vremii și ale terenului văzut în mod concret. Prin aceasta, am încercat să subliniez măreția marelui voievod care a înfrânt cu forțe puține dușmanii interni și externi mult mai puternici, înlocuind forța oarbă cu războiul neconvențional, atât de eficient.

SUMMARY

The writing presented doesn't contain new elements from the documentary point of view but from the interpretation of reached information point of view, from various sources, referring to events of the given moment in history. Only one element could be considered new - the placing of events on real terrain and not on imaginary realms, dreamt of in offices. On this real terrain I have tried to sketch phizically posible actions, posible to be performed, besides some slight epical sliding (I am a Moldavian!) data and simple questions to which I tried to give posible answers. Where this couldn't be done I respectfully declined my competence towards the professionals.

I briefly presented the political and military, internal and external situation of Moldavia until the beginning of the Turkish conflict. In this sequence I've also tried to point out the actions performed by the Turks before the direct confruntation. Then I analised the known data regarding the Ottoman army structure, numbers, the unwinding of their march and Steven's army starting , without deepening the problem, a light calculation of the proportion of the forces. I referred a lot to the great lord's personality whose genius I tried to describe.

This genius, well supported by the "country", determined that the proportion of forces, numerically favourable to the Turks, favourable to the Moldavians from the deeds point of view. I've pointed out that by using the advantages of weather, terrain, the operative condition of the enemy, by ofering the enemy an unconventional war (elabored and put in action during the night of the Turks last stop - the night of 9/10 january and the dawn of 10th of January) he achieved tactical superiority on the battlefield, snatching the Turks a great victory. I devoutly dedicated my work to the man who was not only "the Great" but also "the Greatest" in the history of Moldavia.

NOTE:

ⁱ Adam Schaff, *Istorie și adevăr*, București, Editura Politică, 1982, p. 311.

ⁱⁱ Agapit Popovici, *Ecumenismul încotro?*, București, Editura Ecumenică, 2003, p. 9.

ⁱⁱⁱ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, Editura Biblioteca pentru toți, 1981, p. 180.

^{iv} Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, București, Editura E.S.P.L.A., 1958, p. 91.

^v Nicolae Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Iași, Editura Junimea, 1982, p.82.

^{vi} Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 96.

^{vii} Viorel Panaite, *Pace, război și comerț în Islam*, București, Editura AII. 1997. p. 345.

^{viii} Nicolae Grigoraș, *op. cit.*, p. 156.

- ix Viorel Panaite, *op. cit.*, p. 152.
- ^x*Ibidem*, p. 152.
- ^{xi}Nicolae Grigoraș, *op. cit.*, p. 115.
- ^{xii}Gheorghe Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, București, Editura Eminescu, 1980, p. 269.
- ^{xiii}Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, București, Editura Minerva, 1986, p. 99.
- ^{xiv}*Ibidem*, p. 81.
- ^{xv}Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 101.
- ^{xvi}Viorel Panaite, *op. cit.*, p. 341.
- ^{xvii}Nicolae Grigoraș, *op. cit.*, p. 118.
- ^{xviii}Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, București, Editura pentru literatură, 1961, p. 9.
- ^{xlx}*Ibidem*, p. 55.
- ^{xx}Miron Costin, *op. cit.*, p. 69.
- ^{xxi}Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 132.
- ^{xxii}*Ibidem*, p. 132.
- ^{xxiii}Ion Neculce, *op. cit.*, p. 286.
- ^{xxiv}*Ibidem*, p. 280.
- ^{xxv}Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 109.
- ^{xxvi}Miron Costin, *op. cit.*, p. 84.
- ^{xxvii}Gheorghe Brătianu, *Marea Neagră*, Iași, Editura Polirom, 1999p. 269.
- ^{xxviii}Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 102.
- ^{xxlx}Nicolae Grigoraș, *op. cit.*, p. 128.
- ^{xxx}Miron Costin, *op. cit.*, p. 346.
- ^{xxxi}*Ibidem*, p. 341.
- ^{xxxii}Ion Neculce, *op. cit.*, p. 16.
- ^{xxxlii}*Ibidem*, p. 203.
- ^{xxxlii}Miron Costin, *op. cit.*, p. 202.
- ^{xxxv}Viorel Panaite, *op. cit.*, p. 281.
- ^{xxxvi}*Ibidem*, p. 282.
- ^{xxxvii}Miron Costin, *op. cit.*, p. 203.
- ^{xxxviii}Nicolae Grigoraș, *op. cit.*, p. 118.
- ^{xxxix}*Ibidem*, p. 178.
- ^{xl}Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 209.
- ^{xli}Nicolae Grigoraș, *op. cit.*, p. 118.
- ^{xlii}Miron Costin, *op. cit.*, p. 27.
- ^{xlii}*Ibidem*, p. 38.
- ^{xliv}Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 100.
- ^{xlv}*Ibidem*, p. 88.
- ^{xlvi}*Ibidem*, p. 100 - 101.
- ^{xlvii}Nicolae Grigoraș, *op. cit.*, p. 127.
- ^{xlviii}*Ibidem*, p. 128.
- ^{xlix}*Ibidem*, p. 123.
- ⁱGrigore Ureche, *op. cit.*, p. 101.
- ⁱⁱNicolae Grigoraș, *op. cit.*, p. 126.
- ⁱⁱⁱIon Neculce, *op. cit.*, p. 255.
- ⁱⁱⁱⁱMiron Costin, *op. cit.*, p. 43.
- ^{liv}Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 100.
- ^{lv}*Istoria militară a poporului român*, vol.II, Comisia română de istorie militară, București, Editura Militară, 1986, p. 318.
- ^{lvi}Miron Costin, *op. cit.*, p. 212.
- ^{lvii}Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 102.
- ^{lviii}Andrei Pippidi, *Contribuții la studiul legilor războiului în Evul Mediu*, București, Editura Militară, 1974, p. 119.
- ^{lix}Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 93.

